

Tvivl om, at den personlige Frihed, som var Idealet, og som for dette Forhold blev gennemført ved Røringsloven af 1857, at denne Doktrin om den personlige Frihed i overordentlig mange Tilfælde er bleven overburdet, er bleven optagen alt for idealistisk og ikke i tilstrækkelig Grad er set i Relation til de herstende Forhold. Som jeg bemærkede, da jeg havde den Ære at forelægge dette Forslag, har det hidtil staaet saaledes for Lovgivningen og i den almindelige officielle Retstbevisethed, at der for Djeblisset hersker en Frihed, der er ens for alle Samfundsborgere. Man har søgt at udtrykke det paa forskellig Maade, vor Grundlov indeholder en Del Regler i saa Henseende, vi have Sigthed for Loven, der er en vis politisk Frihed, der er ogsaa en kommunal Frihed, hvis stærke Begrænsning vi nys havde Vejlighed til at høre om. Men i al Almindelighed siger man, at det, det kommer an paa, og det, som hin Tids Mænd i alt Fald kæmpede for, var at skabe det størst mulige Raaderum for det personlige Initiativ og den personlige Frihed. Man sagde, at, naar man naaede dette, at man ikke ved Vaand fra oven var tvungen til at gøre dette eller hint, vilde alle gode Kræfter komme til deres Ret og kun det daarlige og flette, det, som ikke fortjente at komme frem, og det, som ikke selv ønskede at gøre noget for at komme frem, vilde blive holdt nede. Det er jo sikkert, at den Betragtning at være fuldstændig fri for ethvert saadant Vaand har noget meget tiltalende ved sig for os alle. Der er sikkert ikke noget, som vi Mennesker sætte højere Pris paa end vor personlige Frihed; men ligesom vi jo i et saa kombineret Samfund som vort ikke altid kunne tænke paa at have denne ubeskaaren, idet der maa sættes Begrænsninger, for at den enkeltes Frihed ikke skal skade det heles Vel, saaledes kan det ogsaa blive nødvendigt at sætte Begrænsninger paa Omraader, hvor Friheden truer med at gaa over til at blive det modsatte. Det er jo vel saa, at i vore Dage have Arbejderne efter Lovgivningen Lov til at arbejde saa længe og saa lidt, som de ville; enhver har Lov til at arbejde, hvis han kan finde Bæstfættigelse, og Lov til at lade være at arbejde. Det ser jo udmærket godt ud, og for mange er det ogsaa det første og eneste, der tages Hensyn til, at vi have denne store Frihed; den vil man ikke for nogen Pris give Afkald paa. Men Friheden ser jo i Virkeligheden slet ikke saaledes ud. Man har Lov til at arbejde — ja vel, hvis man kan finde Anvendelse for sin Arbejdskraft. Det nytter meget lidt, at man til en raff

Mand, der gaar ude paa Gaden — og hvis denne Temperatur vedbliver, ville mange raske Mænd, som gerne ville arbejde, men ikke kunne finde Bæstfættigelse, komme til at gaa paa Gaden — det nytter ikke meget, at man siger til den Mand: du har din Frihed; du kan arbejde i de og de Timer af Døgnet. Hvis han ikke kan finde Anvendelse for sin Arbejdskraft, er denne Frihed intet værd. Det nytter lige saa lidt at sige til en Mand, der staar 10 à 12 Timer af Døgnet ved et usundt Arbejde, som fra Dag til Dag nedbryder hans Kraft og Helbred: du kan jo lade være at arbejde; du kan begrænse dig; du kan nøjes med at arbejde i 8 eller et kortere Antal Timer, eller du burde holde helt op med at arbejde en Maaned eller to; det vilde gavne dit Helbred og bevirke at du lettere kunde klare dig i Fremtiden. Det nytter ikke at tale saaledes til ham, naar han ikke har økonomisk Evne til at standse sit Arbejde, eller naar hans Arbejdsgiver ikke vil finde sig i, at han kun arbejder den halve Dag, medens hans Medarbejdere arbejde hele Dagen. Han kan ganske vist lade være at arbejde; men saa snart han holder op, vil han i 99 af 100 Tilfælde ikke have Midler til at underholde sig og Familie. Altsaa, naar vi undersøge Spørgsmaalet, saa eksisterer ikke denne ideale Frihed til at gøre og lade, som man vil. Saa længe Menneskene nu engang maa bearbejde Naturens Frembringelser for at skaffe sig de Fornødenheder, de behøve, og som ikke i Dag ere de samme, som de vare for 100 Aar eller blot for 10 eller 20 Aar siden, men stifte efterhaanden, som vi stride frem i Kultur, saa længe vi alle eller Menneskene overhovedet maa arbejde, burde den ideale Tilstand jo være den, at man kunde skaffe alle Afgang til at udnytte deres Arbejdskraft og samtidig skaffe alle Afgang til at nyde godt af det Arbejdsudbytte, som de frembringe. Det er en saadan Tilstand, saadanne Samfundsforhold, som jeg og mine Partifæller tilstræbe. Vi føle os overbeviste om, at Udviklingen gaar i den Retning, at efterhaanden som Nødvendigheden byder, at vi maa udføre Arbejdet kollektivt, vil ogsaa den Erkendelse blive almindelig, at Uddelingen af Arbejdet og Deltagelsen i Arbejdsudbytte maa være kollektiv. Det er ganske naturligt; jeg nærer i saa Henseende ingen Tvivl. Men paa den anden Side staar jeg paa det Standpunkt, hvad De ogsaa ville forstaa af de Bemærkninger, jeg før gjorde om, i hvilket Forhold Lovgivningen staar til den almindelige Udvikling, — paa den anden Side, siger jeg, har jeg den Opfattelse, at en saadan Tilstand naar man ikke, fordi man be-